Honoré de BALZAC

Sarrasine

Domnului Charles de Benard du Grail

Eram cufundat într-una dintre acele reverii adânci care pun stăpânire pe toată lumea, chiar şi pe un bărbat uşuratic, în toiul petrecerilor celor mai tumultuoase. Orologiul din Elysée-Bourbon tocmai bătuse miezul nopţii.

Stând în pervazul unei ferestre şi ascuns sub pliurile unduioase ale unei perdele de moar, puteam admira în voie grădina vilei unde îmi petreceam seara. Copacii imperfect acoperiţi cu zăpadă se detaşau vag din fundalul cenuşiu pe care-l forma un cer noros, abia albit de lună. Priviţi în cadrul acestei atmosfere fantastice, aduceau cu nişte stafii prost înfăşate în linţoliul lor – imagine gigantescă a faimosului dans al morţii. Apoi, întorcându-mă spre partea cealaltă, puteam admira dansul vieţii! Un salon splendid, cu pereţi căptuşiţi în aur şi argint, cu lustre scânteietoare strălucind sub lumânări. Aici, furnicau, se agitau şi fluturau cele mai frumoase femei din Paris, cele mai avute, cele mai bine titrate, sclipitoare, fastuoase, cu diamante ameţitoare; cu flori pe cap, pe piept, în păr, presărate pe rochii, sau prinse-n ghirlande la poale. Peste tot, freamăte uşoare de veselie, paşi voluptuoşi vălurind dantelele, mătăsurile, muselinurile împrejurul coapselor diafane. Câteva priviri prea vii răsăreau ici-colo, eclipsau luminile, strălucirea diamantelor, însufleţind şi mai tare inimile prea arzătoare. Surprindeai de

Honoré de BALZAC

Sarrasine

Domnului Charles de Benard du Grail

Eram cufundat într-una dintre acele reverii adânci care pun stăpânire pe toată lumea, chiar şi pe un bărbat uşuratic, în toiul petrecerilor celor mai tumultuoase. Orologiul din Elysée-Bourbon tocmai bătuse miezul nopţii.

Stând în pervazul unei ferestre şi ascuns sub pliurile unduioase ale unei perdele de moar, puteam admira în voie grădina vilei unde îmi petreceam seara. Copacii imperfect acoperiţi cu zăpadă se detaşau vag din fundalul cenuşiu pe care-l forma un cer noros, abia albit de lună. Priviţi în cadrul acestei atmosfere fantastice, aduceau cu nişte stafii prost înfăşate în linţoliul lor – imagine gigantescă a faimosului dans al morţii. Apoi, întorcându-mă spre partea cealaltă, puteam admira dansul vieţii! Un salon splendid, cu pereţi căptuşiţi în aur şi argint, cu lustre scânteietoare strălucind sub lumânări. Aici, furnicau, se agitau şi fluturau cele mai frumoase femei din Paris, cele mai avute, cele mai bine titrate, sclipitoare, fastuoase, cu diamante ameţitoare; cu flori pe cap, pe piept, în păr, presărate pe rochii, sau prinse-n ghirlande la poale. Peste tot, freamăte uşoare de veselie, paşi voluptuoşi vălurind dantelele, mătăsurile, muselinurile împrejurul coapselor diafane. Câteva priviri prea vii răsăreau ici-colo, eclipsau luminile, strălucirea diamantelor, însufleţind şi mai tare inimile prea arzătoare.

Surprindeai de asemenea înclinări din cap semnificative pentru amanţi şi atitudini negative pentru soţi. Exclamaţiile zgomotoase ale jucătorilor, la fiecare lovitură neprevăzută, clinchetul aurului se contopeau cu muzica, cu murmurul conversaţiilor; şi pentru a ameţi definitiv această gloată îmbătată de tot ceea ce societatea poate oferi mai seducător, o adiere de miresme şi beţia generală lucrau asupra imaginilor înflăcărate. Astfel, la dreapta mea, sumbra şi tăcuta imagine a morţii; la stânga, decentele orgii ale vieţii; de o parte natura rece, posomorâtă, în doliu; de alta, oamenii petrecând. Stând la hotarul acestor două tablouri atât de deosebite, care, de mii de ori repetate în diverse moduri, fac din Paris oraşul cel mai amuzant din lume, şi cel mai filosofic, alcătuiam un amestec moral jumătate hazliu, jumătate funebru. Cu piciorul stâng băteam măsura, iar pe celălalt credeam că-l am într-un sicriu. Gamba mi-era într-adevăr îngheţată de unul dintre acele curente care-ţi răcesc jumătate din trup, în timp ce cealaltă jumătate simte căldura umedă a saloanelor, accident destul de frecvent la baluri.

— Cred că domnul de Lanty nu are de prea mult timp vila aceasta.

— Ba da. Sunt zece ani de când mareşalul de Carigliano i-a vândut-o…

— Aşa!

— Oamenii aceştia trebuie să aibă o avere uriaşă!

— Altfel nici nu se poate.

— Ce petrecere! Este de un lux sfidător.

— Credeţi că-s la fel de bogaţi ca domnul de Nucingen sau ca domnul de Gondreville?

— Dar n-aţi aflat încă?

Am întins capul şi-am recunoscut în cei doi interlocutori soiul acela de oameni curioşi care, la Paris, sunt preocupaţi numai de: Pentru ce? Cum? De unde vin? Ce s-a întâmplat? Ce zici c-a făcut ea? Îşi continuară discuţia cu glas scăzut, şi se îndepărtară ca să discute mai în voie pe vreo canapea

solitară. Niciodată nu se deschisese o mină mai bogată căutătorilor de mistere. Nimeni nu ştia din ce ţară venea familia Lanty, nici din ce afaceri, din ce jafuri, din ce tâlhării sau din ce moştenire provenea o avere estimată la mai multe milioane. Toţi membrii acestei familii vorbeau italiana, franceza, spaniola, engleza şi germana destul de bine ca să nu presupui că trăiseră mult timp printre aceste diferite popoare. Să fi fost nomazi? Să fi fost piraţi?

— Oricine-ar fi!, ziceau câţiva tineri politicieni, dau nişte recepţii admirabile.

— Chiar dacă de Lanty a prădat vreo *Casauba,* tot i-aş cere fata de nevastă! exclama un filosof.

Cine nu s-ar fi căsătorit cu Marianina, tânără de şaisprezece ani, a cărei frumuseţe întruchipa uluitoarele zămisliri ale poeţilor orientali? Ar fi trebuit să rămână ascunsă sub văluri, ca fiica sultanului din *Lampa miraculoasă.* Cântecul ei făcea să pălească talentele incomplete ca Malibran, Sontag, Fodor, la care o calitate dominantă a exclus totdeauna perfecţiunea ansamblului; în timp ce Marianina ştia să unească în acelaşi grad puritatea sunetului, sensibilitatea, justeţea măsurii şi a intonaţiilor, sufletul şi ştiinţa, corectitudinea şi sentimentul. Această tânără era prototipul acelei poezii secrete, legătură comună a tuturor artelor, şi care scapă mereu celor ce-o caută. Blândă şi modestă, instruită şi spirituală, nimeni n-o putea umbri pe Marianina în afara mamei sale.

Aţi întâlnit vreodată femei a căror frumuseţe strălucitoare desfide însemnele vârstei, şi care, la treizeci de ani, par mai atrăgătoare decât puteau fi cu cincisprezece ani în urmă? Chipul lor este ca o inimă pătimaşă, scânteiază; fiece trăsătură a feţei respiră inteligenţa, fiecare por degajă o strălucire aparte, mai ales în lumină. Ochii lor îmbietori atrag, resping, vorbesc sau tac; ţinuta lor are o candoare studiată, vocea lor desfăşoară melodioasele bogăţii de tonuri, cele mai cochet blânde şi tandre. Întemeiate pe comparaţii, laudele lor măgulesc

amorul propriu cel mai susceptibil. O mişcare a sprâncenelor lor, cea mai rapidă ocheadă, o încreţitură a buzelor, imprimă un fel de teroare celor ce-şi lasă viaţa şi fericirea în mâinile lor. Neexperimentată în dragoste şi ascultătoare docilă, o tânără se poate lăsa sedusă; dar, când are de-a face cu acest soi de femei, un bărbat trebuie să ştie, ca domnul Jaucourt, să nu ţipe când, ascunzându-se în fundul unei cămăruţe, camerista îi striveşte două degete în încheietura uşii. Să iubeşti aceste autoritare sirene nu-nseamnă, oare, a-ţi risca viaţa? Dar poate că tocmai de aceea le iubim cu atâta pasiune! Astfel era contesa de Lanty.

Filippo, fratele Marianinei, moştenea, ca şi sora lui, frumuseţea uluitoare a contesei. Pe scurt, tânărul acesta era imaginea vie a lui Antinous, cu forme mai fragile. Dar cât de bine îi stau tinereţii aceste fine şi delicate proporţii, când pielea măslinie, sprâncenele dese şi jarul privirii catifelate promit pentru viitor pasiuni viguroase, idei mărinimoase!

Dacă Filippo rămânea în inimile tuturor fetelor ca un model, în amintirea tuturor mamelor el rămânea, la fel, ca cea mai bună partidă din Franţa.

Frumuseţea, averea, spiritul, farmecele acestor doi copii se datorau numai mamei lor. Contele de Lanty era scund, urât şi plăpând; ursuz ca un spaniol, plicticos ca un bancher. Trecea de altfel ca un politician profund, poate şi pentru că râdea rar şi îi cita mereu pe domnul de Metternich sau pe Wellington.

Această misterioasă familie avea întreaga atracţie a unui poem al lordului Byron, ale cărui dificultăţi erau traduse în mod diferit de fiecare persoană din înalta societate: un cântec obscur şi sublim din strofă în strofă. Rezerva pe care domnul şi doamna de Lanty o păstrau asupra originii lor, asupra existenţei lor trecute şi asupra relaţiilor lor cu cele patru părţi ale lumii, n-a constituit mult timp un subiect de uimire la Paris. În nicio altă ţară, poate, axioma lui

Vespasian nu-i mai bine înţeleasă. Aici, banii, chiar pătaţi de sânge sau de noroi, nu trădează nimic şi reprezintă totul. Esenţialul este ca înalta societate să-ţi cunoască cifra averii; atunci eşti situat printre sumele care-ţi sunt egale, şi nimeni nu-ţi cere titlurile de nobleţe, pentru că toată lumea ştie cât de puţin valorează. Într-un oraş unde problemele sociale se rezolvă prin ecuaţii algebrice, aventurierii au în favoarea lor excelente şanse. Şi presupunând că această familie ar fi fost de origine nomadă, ea era atât de bogată, atât de atrăgătoare, încât înalta societate putea să-i ierte micile taine. Dar, din nefericire, istoria enigmatică a casei Lanty oferea o permanentă atracţie de curiozitate, destul de asemănătoare cu aceea a romanelor Annei Radcliffe.

Observatorii, fiinţele acestea care vor să ştie din ce magazin v-aţi cumpărat candelabrele, sau care vă întreabă costul chiriei când apartamentul li se pare frumos, remarcaseră, din când în când, în toiul petrecerilor, al concertelor, al balurilor, al sindrofiilor oferite de contesă, apariţia unui personaj ciudat. Era un bărbat. Prima oară când se arătase în vilă fusese în timpul unui concert, părând să fi fost atras spre salon de vocea seducătoare a Marianinei.

— De la o vreme mi-e frig, îi şoptise vecinei sale, o doamnă aşezată lângă uşă.

Necunoscutul, aflat lângă această doamnă, se îndepărtă.

— Ce ciudat! Acum mi-e cald, zisese femeia după plecarea străinului. Şi poate mă consideri nebună, dar nu-mi pot alunga gândul că vecinul meu, acest domn îmbrăcat în negru şi care tocmai a plecat, îmi pricinuia acest frig.

Curând, exagerarea specifică lumii din înalta societate crease şi acumulase ideile cele mai hazlii, formulele cele mai bizare, poveştile cele mai ridicole cu privire la misteriosul personaj. Fără a fi cu precizie un vampir, un demon, un om artificial, un fel de Faust, sau Robin al pădurilor, făcea parte, după spusele adepţilor fantasticului, din toate aceste naturi antropomorfe. Din când în când,

întâlneai câte un german care lua drept realităţi aceste glume ingenioase ale bârfei pariziene. Străinul era doar un *bătrân.* Mulţi dintre tinerii aceştia obişnuiţi să decidă, în fiece dimineaţă, în fraze elegante, destinul Europei, voiau să vadă în necunoscut vreun mare criminal, posesorul unor averi uriaşe. Romancierii îi descriau viaţa oferind detalii cu adevărat stranii referitoare la atrocităţile comise de el pe vremea când era în serviciul prinţului de Mysore. Bancherii, oameni mai pozitivi, confecţionaseră o legendă amăgitoare:

— La naiba, ziceau ei, ridicându-şi umerii laţi cu un gest de compasiune, bătrânelul ăsta este un creier genovez!

— Domnule, iertaţi-mi curiozitatea, mi-aţi putea explica ce înţelegeţi prin creier genovez?

— Este un om care posedă capitaluri uriaşe, şi de sănătatea căruia depind, cu siguranţă, veniturile acestei familii.

Îmi amintesc că am auzit la doamna d’Espard un magnetizor dovedind cu argumente istorice foarte specioase că bătrânul acesta, pus sub lupă, era faimosul Balsamo, zis Cagliostro. După acest modem alchimist, aventurierul sicilian scăpase de la moarte şi se distra fabricând aur pentru nepoţii săi. În sfârşit, judecătorul din Ferette, pretindea că-l recunoscuse în acest straniu personaj pe contele de Saint-Germain. Neroziile astea spuse cu tonul ironic, cu aerul batjocoritor care, în epoca noastră, caracterizează o societate fără convingeri, întreţineau vagi bănuieli asupra familiei Lanty. În sfârşit, printr-un ciudat concurs de împrejurări, membrii acestei familii justificau presupunerile lumii, având o comportare destul de misterioasă faţă de bătrânul a cărui viaţă era, într-un fel, la adăpostul oricărei investigaţii.

Când personajul trecea pragul apartamentului pe care se presupune că-l ocupa în vila Lanty, apariţia sa pricinuia totdeauna o mare agitaţie în familie. Ai fi zis că e un eveniment de cea mai mare importanţă. Filippo, Marianina, doamna de Lanty şi un bătrân servitor erau singurii

îndreptăţiţi să-l ajute pe necunoscut să meargă, să se ridice, sau să se aşeze. Fiecare îi supraveghea cele mai neînsemnate mişcări. Părea că-i o fiinţă vrăjită de care depindeau fericirea, viaţa sau averea tuturor. O făceau din teamă sau din devotament? Oamenii de lume nu puteau descoperi niciun indiciu care să-i ajute la rezolvarea acestei probleme. Ascuns luni întregi în fundul unui sanctuar necunoscut, acest spirit al casei ieşea brusc, aproape hoţeşte, fără să fie auzit, şi apărea drept în mijlocul saloanelor, ca acele zâne de altădată ce coborau de pe dragonii lor înaripaţi ca să tulbure sărbătorile la care nu fuseseră invitate. Doar observatorii extrem de exersaţi puteau ghici atunci neliniştea stăpânilor casei, care ştiau să-şi ascundă sentimentele cu o neobişnuită abilitate. Căci, uneori, în timp ce dansa un cadril, prea naiva Marianina arunca o privire îngrozită spre bătrânul pe care-l supraveghea în mijlocul grupurilor. Sau, strecurându-se prin mulţime, Filippo alerga să-l întâmpine, şi rămânea lângă el, tandru şi prevenitor, de parcă atingerea cu oamenii sau cea mai slabă răsuflare ar fi putut strivi bizara creatură. Contesa încerca să se apropie fără să aibă aerul că intenţionează să-i iasă în cale; apoi, printr-o comportare şi o fizionomie pe cât de servilă, pe atât de tandră, pe cât de supusă, pe atât de despotică îi spunea două sau trei cuvinte de care bătrânul asculta mai totdeauna; dispărea condus sau, mai bine-zis, dus de ea. Dacă doamna de Lanty nu era în salon, contele folosea mii de şiretlicuri ca să ajungă până la el; dar părea că se face greu ascultat, şi-l trata ca pe un copil răsfăţat căruia mama îi îndeplineşte toate capriciile de teamă să nu-l îndârjească. Câţiva indiscreţi cutezaseră să-l descoasă prosteşte pe contele de Lanty, însă acest bărbat distant şi rezervat păruse a nu înţelege întrebările curioşilor. Astfel, după numeroase încercări, pe care vigilenţa întregii familii le zădărniciseră, nimeni nu mai încercă descopere o taină atât de bine păstrată. Spionii din

societatea aleasă, nătăfleţii, politicienii, sfârşiseră, plictisiţi, prin a nu se mai preocupa de acest mister.

Dar, în acest moment, în interiorul acestor fastuoase saloane existau poate filosofi care, în timp ce serveau o îngheţată, o băutură răcoritoare sau îşi puneau pe o consolă paharul de punci golit îşi ziceau:

— Nu m-ar mira să aflu că oamenii aceştia sunt nişte pungaşi. Bătrânul care se ascunde şi nu apare decât la echinocţii sau la solstiţii, are aerul unui asasin…

— Sau al unui falit…

— E cam acelaşi lucru. A distruge averea unui om înseamnă uneori mai rău decât dacă l-ai distruge chiar pe el.

— Domnule, am pariat pe douăzeci de ludovici, îmi revin patruzeci.

— La dracu! Pe masă nu sunt decât treizeci…

— Ei bine! Nu vedeţi cât de amestecată este societatea aici? Nu mai poţi juca.

— Aveţi dreptate. Dar iată c-au trecut şase luni de când n-am mai zărit Spiritul. Credeţi că-i o fiinţă vie?

— He! He! Cel mult…

Aceste ultime cuvinte erau rostite, în preajma mea, de nişte necunoscuţi care se îndepărtară în clipa când îmi rezumam într-o ultimă cugetare reflecţiile amestecate cu negru şi alb, cu viaţă şi moarte. Imaginaţia mea înflăcărată, la fel ca ochii, contempla rând pe rând petrecerea ajunsă în cel mai înalt grad al măreţiei şi tristul tablou al grădinii. Nu ştiu de cât timp meditam asupra celor două faţete ale medaliei umane; dar brusc râsetul înăbuşit al unei tinere mă trezi. Rămăsei uluit de spectacolul ce mi se oferea privirilor. Printr-unul dintre acele rare capricii ale naturii, gândul semiîndoliat ce mi se rostogolea în creier ieşise în afară; se afla în faţa mea personificat, viu; ţâşnise ca Minerva din ţeasta lui Jupiter, mare şi puternic; avea o sută de ani şi totodată douăzeci de ani, era viu şi mort. Scăpat din odaia sa, ca un nebun din cuşcă, bătrânelul se

strecurase cu siguranţă prin spatele unui şir de oameni atenţi la vocea Marianinei, care tocmai sfârşea cavatina lui *Tancred*. Părea că ieşise de sub pământ, împins de cine ştie ce mecanism de teatru. Imobil şi sumbru, rămăsese o clipă să privească această petrecere, al cărei murmur ajunsese probabil până la urechile sale. Atenţia sa, aproape somnambulică, era atât de concentrată asupra lucrurilor încât se afla în mijlocul oamenilor fără să-i vadă. Răsărise pe neaşteptate alături de una dintre cele mai încântătoare femei din Paris, o balerină elegantă şi tânără, cu forme delicate, cu unul dintre acele chipuri proaspete ca al unui copil, albe şi trandafirii, şi atât de fragile, atât de transparente, încât privirea unui bărbat pare că trebuie să le străbată ca razele soarelui un geam de cristal. Stăteau acolo, în faţa mea, amândoi, împreună, uniţi şi strânşi, încât străinul atingea şi rochia de voal şi ghirlandele de flori şi părul uşor încreţit şi cingătoarea fluturândă.

Pe această tânără femeie o adusesem eu la balul doamnei de Lanty. Cum venea pentru prima oară în această casă îi iertai râsul înăbuşit; dar un anume semn poruncitor al meu o făcu să amuţească şi să se poarte respectuos cu vecinul ei. Se aşeză lângă mine. Bătrânul nu vru să părăsească delicioasa făptură de care se ataşase în mod capricios cu îndârjirea aceea tăcută şi fără motiv aparent pe care o au oamenii extrem de bătrâni şi care îi face să semene cu copiii. Ca să se aşeze lângă tânăra doamnă, fu nevoit să ia un scaun pliant. Cele mai mărunte gesturi îi erau marcate de acea încetineală indiferentă, de acea stupidă indecizie care caracterizează mişcările unui paralitic. Se aşeză pe scaunul său încet, cu precauţie, bolborosind câteva vorbe de neînţeles. Vocea lui spartă semăna cu zgomotul făcut de o piatră căzând într-un puţ. Tânăra femeie mă strânse tare de mână, de parc-ar fi căutat să se ferească de o prăpastie şi se înfiora când omul acesta pe care-l privea îşi îndreptă spre ea doi ochi fără căldură, doi ochi verzi-albaştri ce nu puteau fi comparaţi decât cu sideful spălăcit.

— Mi-e teamă, zise ea, aplecându-mi-se la ureche.
— Poţi vorbi, îi am răspuns eu. Aude foarte greu.
— Îl cunoşti, aşadar?
— Da.

Atunci ea prinse curaj şi cercetă o clipă creatura aceasta fără nume în limbajul uman, formă fără conţinut, fiinţă fără viaţă sau viaţă fără mişcare. Era sub vraja acestei temătoare curiozităţi care împinge femeile să-şi procure emoţii periculoase, să vadă tigri înlănţuiţi, să privească şerpi boa, înspăimântându-se că nu sunt despărţite de aceştia decât prin şubrede bariere. Deşi bătrânelul avea spatele curbat ca acela al gazetarilor, observai cu uşurinţă că talia sa trebuia să fi fost una obişnuită. Slăbiciunea sa excesivă, delicateţea membrelor, dovedeau că proporţiile rămăseseră încă zvelte. Purta pantaloni de mătase neagră, fluturând în jurul coapselor descărnate şi formând cute ca o pânză de corabie lăsată în jos. Văzând picioarele subţiri care susţineau straniul trup, un anatomist ar fi recunoscut pe loc simptomele unei cumplite descărnări. Ai fi zis că-s două oase aşezate în cruce deasupra unui mormânt. Un sentiment de profundă groază pentru bărbat cuprindea sufletul când o fatală privire dezvăluia semnele imprimate de decrepitudine pe această maşinărie umană. Necunoscutul purta o haină albă brodată cu aur, după moda veche, iar cămaşa sa era de un alb sclipitor. Un jabou din dantelă englezească destul de roşcată, a cărui bogăţie ar fi stârnit invidia unei regine, se revărsa în volănaşe gălbui peste piept, dar pe el această dantelă părea mai degrabă o zdreanţă decât o podoabă. În mijlocul jaboului, un diamant de o valoare inestimabilă strălucea ca soarele. Luxul acesta demodat, comoara aceasta nepreţuită şi lipsită de gust, scoteau şi mai mult în evidenţă figura bizarei făpturi. Rama se potrivea cu portretul. Această faţă neagră era colţuroasă şi brăzdată în toate sensurile; bărbia era scobită; tâmplele scobite; ochii cufundaţi în orbite gălbui. Oasele maxilarului, reliefate de slăbiciunea de nedescris,

desenau cavităţi în mijlocul fiecărui obraz. Aceste protuberanţe, mai mult sau mai puţin luminate de lămpi, produceau umbre şi reflexe ciudate care sfârşeau prin a smulge acestui chip caracterele unei feţe umane. Apoi anii lipiseră atât de tare pe oase pielea galbenă şi fină a obrajilor încât vedeai peste tot o mulţime de riduri fie circulare, ca valurile unui lac tulburat de piatra aruncată de un copil, fie în formă de stea ca o spărtură în geam, dar tot adânci şi la fel de strânse ca filele pe cotorul unei cărţi. Adesea, unii bătrâni ne oferă portrete mai hidoase, dar ceea ce făcea cel mai mult ca spectrul răsărit în faţa noastră să pară o creaţie artificială erau roşul şi albul său sclipitor.

Sprâncenele măştii sale primeau de la lumină un luciu ce scotea în evidenţă un machiaj foarte bine executat. Din fericire pentru ochii întristaţi de atâta decădere, craniul său cadaveric era ascuns sub o perucă blondă ale cărei nenumărate buclişoare trădau o înfumurare fără egal. Dealtminteri, cochetăria feminină a acestui personaj fantasmagoric era destul de puternic accentuată prin cerceii de aur atârnând în urechi, prin inelele ale căror splendide briliante străluceau pe degetele osificate şi printr-un lanţ de ceas scânteind ca un colier de nestemate la gâtul unei femei. În sfârşit, acest specimen de idol japonez avea tipărit pe buzele-i albăstrii un râs rece şi împietrit, un râs implacabil şi batjocoritor, ca acela al unui cap de mort. Tăcut, ţeapăn ca o statuie, răspândea mirosul acela de mosc specific rochiilor vechi pe care moştenitoarele vreunei ducese le scoteau din dulapuri când făceau o inventariere. Dacă bătrânul îşi îndrepta ochii spre mulţime, părea că rotirea acestor globuri, incapabile să răsfrângă vreo licărire, se datora unui artificiu imperceptibil; iar când ochii încetau să privească, cel care îi examinase sfârşea prin a se îndoi că într-adevăr se mişcaseră. Să vezi, lângă asemenea ruine umane, o femeie tânără al cărei gât, ale cărei braţe şi corsaj erau dezvelite şi

albe – ale cărei forme pline şi strălucind de frumuseţe, al cărei păr bine plantat deasupra unei frunţi de alabastru insufla iubirea, ai cărei ochi nu primeau, ci răsfrângeau lumina, care era suavă, proaspătă şi ai cărei zulufi vaporoşi, a cărei respiraţie înmiresmată păreau prea grele, prea aspre, prea puternice pentru această umbră, pentru acest bărbat decrepit – ah! era cu adevărat moartea şi viaţa, mă gândeam, un arabesc imaginar, o himeră pe jumătate hidoasă, iar prin corsaj de o feminitate dumnezeiască.

— Şi totuşi există destule asemenea perechi în lume, îmi spuneam eu.

— Miroase a cimitir, exclamă îngrozită tânăra femeie, strângându-mi mâna de parc-ar fi vrut să se asigure de protecţia mea şi ale cărei zvâcniri tumultuoase îmi spuneau că-i era foarte frică.

— Ce arătare cumplită! reluă ea, nu mai pot rămâne mult timp aici. Dacă-l mai privesc o dată, mi s-ar părea că moartea însăşi a venit să mă ia. Este oare viu?

Ea întinse mâna spre fenomen cu îndrăzneala aceea pe care femeile şi-o capătă din violenţa dorinţelor lor; dar o sudoare rece îi năpădi trupul, deoarece, îndată ce-l atinse pe bătrân, auzi un ţipăt semănând cu al unei huruitoare. Vocea aceasta ascuţită, dacă era o voce, ieşise dintr-un gâtlej aproape uscat. Apoi, după ţipăt urmă o tuse precipitată ca de copil, convulsivă şi de o sonoritate specială. La auzul acestui zgomot, Marianina, Filippo şi doamna de Lanty îşi îndreptară ochii spre noi, ţintindu-ne cu nişte fulgere. Tânăra femeie ar fi vrut să fie în adâncul Senei. Îmi luă braţul şi mă conduse spre un budoar. Bărbaţi şi femei, toată lumea ne făcu loc. Ajunşi în fundul saloanelor de recepţie, intrarăm într-o cămăruţă semicirculară. Tovarăşa mea se prăbuşi pe un divan, tremurând de spaimă, fără să ştie unde se află.

— Doamnă, sunteţi nebună, îi zic eu.

— Dar, reluă ea, după o clipă de tăcere, timp în care eu o admiram, este vina mea? De ce doamna de Lanty îngăduie

apariţia stafiilor în vila ei?

— Ei, haideţi, am reluat eu, vă luaţi după toţi proştii. Luaţi drept stafie un biet bătrânel.

— Vă rog, tăceţi, răspunse ea cu aerul acela impozant şi batjocoritor pe care ştiu atât de bine să şi-l arboreze femeile când vor să aibă dreptate. Ce budoar drăguţ! exclamă apoi, privind în juru-i. Satinul albastru este o culoare excelentă pentru tapet. O fi pus de curând? Vai, ce frumos tablou! adăugă ridicându-se şi îndreptându-se spre o pânză splendid încadrată.

Rămaserăm o clipă în admiraţia acelei minunăţii, care părea a aparţine unui penel supranatural. Tabloul îl înfăţişă pe Adonis întins pe o piele de leu. Lampa, dintr-un vas de alabastru, atârnând în mijlocul budoarului, scălda pânza cu o lumină blândă, îngăduindu-ne să observăm toate frumuseţile picturii.

— Există oare vreo fiinţă atât de perfectă? mă întrebă ea, după ce examinase, nu fără un cald surâs de mulţumire, graţia rafinată a contururilor, atitudinea, culoarea, părul, în sfârşit, totul. E prea frumos pentru un bărbat, adăugă ea după ce-l cercetă de parc-ar fi avut în faţa ei o rivală.

Ah! Cum am resimţit atunci urmele acelei gelozii în care un poet încercase zadarnic să mă facă să cred! Gelozia faţă de gravurile, de tablourile, de statuile în care artiştii exagerează frumuseţea umană conform principiilor unei doctrine idealiste.

— Este un portret, am răspuns eu. Aparţine talentatului pictor Vien. Dar acest mare pictor n-a văzut niciodată originalul, şi admiraţia dumneavoastră ar fi mai puţin înflăcărată, poate, când veţi afla că nudul acesta a fost executat după statuia unei femei.

— Dar cine este?

Eu şovăiam.

— Vreau să ştiu, adăugă ea, îndârjită.

— Cred, am zis eu, că acest Adonis, reprezintă o… o rudă a doamnei de Lanty.

Mă durea s-o văd pierdută în admiraţia acestei figuri. Se aşează tăcută; eu mă instalai alături şi îi luai mâna fără ca ea să-şi fi dat seama! Uitase de toate pentru un portret! În acea clipă, un zgomot uşor al unor paşi de femeie, a cărei rochie foşnea, răsună în tăcere. O văzurăm intrând pe tânără Marianina, mai strălucitoare încă prin expresia ei de inocenţă decât prin graţia şi vaporoasa-i toaletă; mergea domol ţinând cu o grijă maternă, cu o filială solicitudine, stafia îmbrăcată care ne făcuse să Părăsim salonul de muzică; îl conducea, privind cu un soi de nelinişte cum îşi mişca grijuliu picioarele firave. Amândoi ajunseră destul de greu în faţa unei uşi ascunse în tapet. Marianina bătu încet. Îndată răsări, ca prin vrajă, un bărbat înalt şi uscăţiv, un fel de spirit ocrotitor. Înainte de a4 încredinţa pe bătrân misteriosului paznic, tânăra copilă sărută respectuos cadavrul ambulant, şi casta ei îmbrăţişare nu fu lipsită de acea graţioasă alintare al cărei secret îl deţin doar câteva femei privilegiate.

— *Addio, addio!* zicea ea cu modulaţiile cele mai încântătoare ale glasului tineresc.

Ba chiar adăugase pe ultima silabă un tril admirabil executat, dar cu un glas scăzut şi voind parcă să-şi redea efuziunea sentimentelor printr-o expresie poetică. Pradă unei amintiri izvorâte pe neaşteptate, bătrânul se opri în pragul odăiţei secrete. Auzirăm atunci, datorită unei profunde tăceri, oftatul greoi care-i ieşise din piept: desprinse iute cel mai frumos dintre numeroasele-i inele atârnându-i pe degetele-i scheletice şi îl vârî în sânul Marianinei. Nebunatica fată începu să râdă, luă inelul, îl strecură pe deasupra mănuşii pe unul dintre degete şi se repezi voioasă spre salonul unde răsunau preludiile unui contradans. Ne zări.

— Ah! Eraţi aici! zise ea înroşindu-se.

După ce ne privi de parc-ar fi vrut să ne întrebe ceva, alergă în braţele partenerului de dans cu nepăsătoarea zburdălnicie a vârstei.

— Ce-nseamnă toate astea? mă întrebă tânăra parteneră. Este soţul ei? Cred că visez. Unde mă aflu?

— Dumneavoastră! am răspuns eu, dumneavoastră, doamnă, care sunteţi o entuziastă şi care, înţelegând atât de bine emoţiile cele mai imperceptibile, ştiţi să cultivaţi sentimente în sufletul bărbatului celui mai delicat, fără să-l osândiţi, fără să-l zdrobiţi chiar din prima zi, dumneavoastră căreia vă e milă de cei ce suferă şi care îmbinaţi spiritul unei parizience cu o inimă pasionată demnă de Italia, sau de Spania…

Ea pricepu că frazele mele erau impregnate de o ironie amară; şi, atunci, fără să aibă aerul că înţelesese, mă întrerupse, pentru a-mi zice:

— Ah! îmi faceţi un portret pe gustul dumneavoastră. Ciudată tiranie! Aţi vrea să nu mai fiu eu.

— Oh! Nu vreau nimic, am exclamat eu îngrozit de atitudinea ei severă. Ştiu numai că vă place să auziţi povestea acelor puternice pasiuni sădite în inimile noastre de fermecătoarele femei ale Sudului.

— Da. Ei, bine?

— Ei, bine! Mâine în jurul orei nouă seara voi veni la dumneavoastră şi vă voi dezvălui acest mister.

— Nu, răspunse ea cu un aer îndărătnic, vreau să-l aflu acum.

— Nu mi-aţi acordat încă dreptul de a vă da ascultare când ziceţi: vreau.

— În clipa aceasta, răspunse ea cu o cochetărie deznădăjduită, am cea mai vie dorinţă să aflu această taină. Mâine, s-ar putea să nu vă mai ascult…

Ea zâmbi, apoi ne despărţirăm; ea la fel de trufaşă, la fel de crudă, iar eu la fel de ridicol, ca totdeauna. Ea avu cutezanţa să danseze cu un tânăr aghiotant, iar eu rămăsei rând pe rând supărat, bosumflat, plin de admiraţie, îndrăgostit, gelos.

— Pe mâine, îmi spuse ea pe la ora două dimineaţa când părăsi petrecerea.

— Nu voi veni, gândeam eu, şi te voi părăsi. Eşti mai capricioasă, mai fantastică de mii de ori poate… decât imaginaţia mea.

A doua zi, ne aflam amândoi în faţa unui foc bun, într-un salonaş elegant, aşezaţi ea pe o canapea, eu pe nişte perne, aproape de picioarele ei, şi suportându-i privirea. Strada era liniştită. Lampa arunca o lumină blândă. Era una dintre acele seri care-ţi umplu sufletul de plăcere, una dintre acele clipe care nu se uită niciodată, una dintre acele ore petrecute în pace şi în dorinţă şi al cărei farmec, mai târziu, e mereu un motiv de regret, chiar dacă suntem mai fericiţi. Cine poate şterge puternica amprentă a primelor impulsuri de iubire?

— Ei, zise ea, vă ascult.

— Dar n-am curaj să încep. Aventura are pasaje periculoase pentru povestitor. Dacă mă înflăcărez, m-aţi obliga să tac.

— Vorbiţi.

— Mă supun.

— Ernest-Jean Sarrasine era unicul fiu al unui procuror din Franche-Comté, am reluat eu, după o pauză. Tatăl său realizase, în modul cel mai cinstit, un venit anual de şase până la opt sute de mii de livre, avere de practician, care, pe vremuri, în provincie, părea colosală. Bătrânul maestru Sarrasine, neavând decât un singur copil, n-a vrut să neglijeze nimic din educaţia sa; spera să facă din el un magistrat şi să trăiască destul ca să-l poată vedea, la bătrâneţe, pe nepotul lui Mathieu Sarrasine, plugar din regiunea Saint-Dié, instalat în scaun şi dormind în audienţe spre marea glorie a Parlamentului; dar cerul nu-i rezervase procurorului această fericire. Tânărul Sarrasine, încredinţat din vreme călugărilor iezuiţi, se dovedi de un neastâmpăr ieşit din comun. Avu copilăria unui om de talent. Nu voia să studieze decât ce-i plăcea, se revolta adesea şi rămânea uneori ore întregi cufundat în meditaţii

confuze, preocupat fie să-şi contemple camarazii când se jucau, fie să-şi reprezinte eroii lui Homer. Apoi, dacă se întâmpla să se distreze, punea o patimă extraordinară în jocurile sale. Când se lua la trântă cu vreun camarad, rareori lupta sfârşea fără vărsare de sânge. Dacă era cel mai slab, muşca. Rând pe rând activând sau lipsit de voinţă, fără aptitudine sau prea inteligent, caracterul său ciudat îl făcuse temut atât de profesori cât şi de colegi. În loc să înveţe gramatica limbii greceşti, îl desena pe cucernicul părinte care le explica un pasaj din Tucidide, îl schiţa pe profesorul de matematică, pe director, pe servitori, pe examinator şi mâzgălea toţi pereţii cu desene hidoase. În loc să cânte laude Domnului la biserică, se distra în timpul slujbei, scrijelind băncile sau, dacă fura vreo bucată de lemn, sculptând figura vreunui sfânt. Când lemnul, piatra sau creionul îi lipseau, îşi concretiza ideile ca ajutorul miezului de pâine. Fie că-şi copia personajele după tablourile care împodobeau altarul, fie că improviza, lăsa totdeauna pe locul său încercări necizelate, al căror caracter indecent exaspera preoţii mai tineri; iar gurile rele pretindeau că bătrânii iezuiţi surâdeau. În sfârşit, dac-ar fi să credem ce se spunea la colegiu, fusese alungat pe motiv că, într-o sfântă vineri, în timp ce-şi aştepta rândul la spovedanie, sculptase într-o rădăcină noduroasă figura lui Cristos. Nelegiuirea gravată pe această statuie era prea mare ca să nu atragă pedepsirea artistului. Nu avusese el îndrăzneala să aşeze deasupra tabernaculului această figură destul de cinică! Sarrasine se refugie la Paris încercând să scape de ameninţările şi de blestemul părintesc. Dotat cu una dintre acele voinţe de fier care nu cunosc obstacole, el ascultă de imperativele geniului său şi intră în atelierul lui Bouchardon. Lucra toată ziua, iar seara pleca să cerşească, ca să poată trăi. Bouchardon, încântat de progresele şi de inteligenţa tânărului artist, ghici repede sărăcia lucie a elevului său; îl ajută, îl îndrăgi, îl trată ca pe copilul său. Apoi, când geniul lui Sarrasine se dezvălui

printr-una dintre acele opere în care talentul în devenire luptă cu efervescenţa tinereţii, generosul Bouchardon încercă să-l împace cu bătrânul procuror. În faţa autorităţii celebrului sculptor, mânia părintească se domoli. Întregul Besançon se mândrea că dăduse naştere unui om de mare viitor. În primele clipe ale extazului în care-l aruncă vanitatea măgulită, practicianul avar îi oferi fiului mijloacele de a se prezenta onorabil în societate. Lungile şi laborioasele studii impuse de sculptură îmblânziră mult timp temperamentul vijelios şi geniul sălbatic al lui Sarrasine. Intuind forţa cu care pasiunile s-ar fi dezlănţuit în acest suflet tânăr, de o vigoare poate la fel de oţelită ca a lui Michelangelo, Bouchardon îi stăvili energia obligându-l să lucreze mereu. Izbuti să menţină în limite normale teribila înflăcărare a lui Sarrasine, propunându-i distracţii când îl vedea stăpânit de furia vreunui gând, sau încredinţându-i lucrări importante când îl simţea pe punctul de a se lăsa pradă risipirii. Dar, pentru acest suflet pătimaş, blândeţea a fost totdeauna cea mai puternică dintre arme, iar maestrul nu-şi câştigase influenţa asupra elevului său decât stârnindu-i recunoştinţa printr-o bunătate părintească. La vârsta de douăzeci şi doi de ani, Sarrasine se văzu sustras fără să vrea de sub salvatoarea înrâurire pe care Bouchardon o exersa asupra moravurilor şi obiceiurilor sale. Suferi din pricina geniului său, obţinând premiul de sculptură, fondat de marchizul de Marigny, fratele doamnei de Pompadour, care a făcut atâtea pentru Arte. Diderot lăudă ca pe o capodoperă statuia elevului lui Bouchardon. Sculptorul regelui asistă, aşadar, nu fără o adâncă durere, la plecarea spre Italia a acestui tânăr pe care, din principiu, îl menţinuse într-o ignoranţă profundă cu privire la viaţă. Sarrasine fusese vreme de şase ani tovarăşul de masă al lui Bouchardon. Obsedat de propria-i artă, ca, mai târziu, Canova, se trezea în zori, intra în atelier de unde nu ieşea decât odată cu noaptea şi nu trăia decât cu muza sa. Dacă se ducea la Comedia Franceză, o

făcea mânat de maestrul său. Se simţea atât de stânjenit în saloanele doamnei Geoffrin şi în societatea înaltă unde Bouchardon încercă să-l introducă, încât preferă să rămână singur şi respinse plăcerile acestei epoci imorale. Nu avu altă amantă decât sculptura şi pe Clotilde, una dintre celebrităţile operei. Dar legătura aceasta nu dură. Sarrasine era destul de urât, totdeauna neîngrijit şi, de felul său, atât de independent, atât de dezordonat în viaţa particulară, încât ilustra nimfă, temându-se de cine ştie ce scandal, îl restitui repede dragostei pentru Arte. Referindu-se la aventura aceasta, Sophie Arnould făcuse o glumă destul de reuşită. O mira, cred, faptul că tovarăşa ei avusese prioritate asupra statuilor. În anul 1758, Sarrasine plecă spre Italia. În timpul călătoriei, imaginaţia sa vie se aprinse sub cerul de aramă şi la aspectul minunatelor monumente cu care este presărată patria Artelor. Admiră statuile, frescele, tablourile, şi plin de emulaţie, ajunse la Roma, cuprins de dorinţa de a-şi înscrie numele alături de Michelangelo şi de domnul Bouchardon. Astfel, în primele zile, îşi împărţi timpul între lucrul la atelier şi cercetarea operelor de artă care abundă la Roma. Petrecuse cincisprezece zile în starea aceea de extaz care pune stăpânire pe toate minţile tinere în faţa reginei ruinelor când, într-o seară, intră la teatrul *Argentina*, la porţile căruia era o mare îmbulzeală. Se interesă de cauza acestei afluenţe, iar lumea îi răspunse prin două nume: Zambinella! Jomelli! Intră şi se aşeză la parter, înghesuit de doi *abbati* foarte voluminoşi, dar fericit că se află în rândurile din faţă. Cortina se ridică. Pentru prima oară în viaţa sa auzea această muzică despre care domnul Jean-Jacques Rousseau, la o serată oferită de baronul d’Holbach, îi vorbise cu atâta elocinţă, lăudându-i deliciile. Simţurile tânărului sculptor fură, ca să zicem aşa, lubrifiate de accentele sublimei armonii a lui Jomelli. Languroasele originalităţi ale acestor voci italieneşti abil îmbinate îl aruncaseră într-un fermecător extaz. Rămase mut, imobil, nemaisimţindu-se

nici măcar strivit de cei doi prelaţi. Sufletul i se mutase în urechi, şi în ochi i se părea că ascultă cu fiecare por. Dintr-odată, un ropot de aplauze părând că dărâmă sala însoţi intrarea în scenă a primadonei. Din cochetărie, ea înaintă până în marginea scenei şi salută publicul cu o graţie nesfârşită. Luminile, entuziasmul tuturor spectatorilor, iluzia scenei, farmecul unei toalete care, în epoca aceea, era destul de ispititoare, conspirară în favoarea acestei femei. Sarrasine scoase ţipete de plăcere. Admira în acest moment frumuseţea ideală căreia până atunci îi căutase ici, colo, perfecţiunile în natură, împrumutând de la un model, adesea infam, rotunjimile unui picior desăvârşit, de la altul contururile sânilor, de la un altul umerii albi; luând, în sfârşit, gâtul unei fete, mâinile altei femei, genunchii netezi ai unui copil, fără să fi întâlnit vreodată sub cerul rece al Parisului bogatele şi suavele plăsmuiri ale Greciei antice.

Zambinella îi oferea reunite, pline de viaţă şi delicate, aceste încântătoare proporţii ale naturii feminine, atât de arzător jinduite, şi cărora sculptorul le este, totodată, judecătorul cel mai sever şi cel mai pasionat. Avea o gură expresivă, ochi încărcaţi de iubire, un ten de un alb orbitor. Şi adăugaţi la aceste detalii, care ar fi încântat un pictor, toate minunăţiile statuilor lui Venus, onorate şi însufleţite de dalta grecilor. Artistul nu se mai sătura admirând graţia inimitabilă cu care braţele erau prinse de bust, rotunjimea uimitoare a gâtului, liniile armonioase descrise de sprâncene, de nas, apoi ovalul perfect al feţei, puritatea contururilor vii şi efectul genelor stufoase şi arcuite, tivind pleoapele mari şi voluptuoase. Era mai mult decât o femeie, era o capodoperă! Găseai în această creaţie nesperată iubire pentru a fermeca toţi bărbaţii şi frumuseţi demne de a satisface un critic. Sarrasine devora cu ochii statuia lui Pygmalion, coborâtă pentru el de pe piedestal. Când Zambinella cântă, sala intră în delir. Artistului i se făcu frig, apoi simţi un foc scăpărând brusc în străfundul fiinţei sale, în ceea ce noi numim inimă, din lipsă de alt cuvânt! Nu

aplaudă, nu spuse nimic, simţea un tremur nebunesc, un fel de frenezie care nu ne stăpâneşte decât la această vârstă când dorinţa are în ea ceva cumplit şi diavolesc. Sarrasine voia să se repeadă pe scenă şi să pună stăpânire pe această femeie. Forţa sa, sporită însutit de o depresie morală imposibil de explicat, deoarece astfel de fenomene se petrec în sferele inaccesibile observaţiei umane, tindea să se proiecteze cu o violenţă dureroasă. Văzându-l, ai fi zis că-i un om nepăsător şi mărginit. Glorie, ştiinţă, viitor, existenţă, cununi, totul se nărui. Să fie iubit de ea sau să moară – acesta fu gândul care-l stăpâni. Era atât de îmbătat, că nu mai vedea nici sală, nici spectatori, nici actori, nu mai auzea nici muzica. Ba mai mult, între el şi Zambinella nu exista nicio distanţă; o poseda; ochii lui, fixaţi asupra ei, o acaparau. O putere aproape diabolică îi îngăduia să simtă suflul acestei voci, să respire pudra parfumată cu care erau impregnate aceste plete, să vadă cutele acestei feţe, să numere vinele albăstrii care-i nuanţau pielea catifelată. În sfârşit, această voce sprintenă, proaspătă şi cu un timbru argintat, suplă ca un fir de aţă căruia cea mai mică adiere de vânt îi dă o formă, îl înfăşoară şi-l desfăşoară, îl adună şi îl risipeşte, această voce îi asaltase atât de violent sufletul, încât el lăsă de mai multe ori să-i scape acele exclamaţii involuntare, smulse de plăcerile convulsive prea rar oferite de pasiunile umane. Curând, trebui să părăsească teatrul. Picioarele-i tremurânde aproape că refuzau să-l susţină. Era abătut, slăbit ca un bărbat nervos care se lăsase în voia unei cumplite mânii. Simţise o atât de mare plăcere sau poate că suferise atât de mult, încât viaţa i se scursese, ca apa dintr-un vas răsturnat de un şoc. Simţi în el un gol, un leşin asemănător cu acea lipsă de vlagă care deznădăjduieşte convalescenţii la ieşirea dintr-o boală grea. Năpădit de o tristeţe inexplicabilă, se duse să se aşeze pe treptele unei biserici. Aici, cu spatele rezemat de o coloană, se pierdu într-o meditaţie confuză ca un vis. Pasiunea îl secerase.

Întors acasă, căzu într-una dintre acele imperative nevoi de activitate care ne revelează prezenţa unor, elemente noi în existenţa noastră. Cuprins de această primă febră a dragostei izvorâtă atât din plăcere cât şi din durere, încercă să-şi înşele nerăbdarea şi delirul, desenând-o din memorie pe Zambinella. Era un fel de meditaţie materială. Pe o foaie, Zambinella avea atitudinea aceea calmă şi nepăsătoare în aparenţă, îndrăgită de Raphael, de Giorgione şi de toţi marii pictori. Pe altă foaie, ea îşi întorcea capul cu graţie, sfârşind un tril şi părând că se ascultă pe sine. Sarrasine îşi schiţă iubita în toate atitudinile: o desenă fără văluri, şezând, în picioare, culcată, castă sau îndrăgostită, realizând, graţie febrei creioanelor sale, toate ideile capricioase care ne solicită imaginaţia când ne gândim intens la o iubită. Dar gândul său exaltat trecea dincolo de conturul liniilor. O vedea pe Zambinella, îi vorbea, o implora, îşi petrecea nesfârşiţi ani de viaţă şi de fericire împreună cu ea, plasând-o în toate situaţiile imaginabile, probând, ca să spunem aşa, viitorul cu ea. A doua zi îşi trimise lacheul să închirieze, pentru tot sezonul, o lojă învecinată cu scena. Apoi, ca toţi tinerii cu suflet plin de forţă, îşi exagera piedicile iniţiativei, şi prima hrană pe care i-o dădu pasiunii sale fu fericirea de a-şi putea admira, fără oprelişti, iubita. Această vârstă de aur a dragostei, în timpul căreia ne bucurăm de propriile sentimente şi când ne simţim fericiţi aproape doar prin noi înşine, n-avea să dureze multă vreme la Sarrasine. Totuşi, evenimentele îl surprinseră când se afla încă sub vraja acestei primăvăratice halucinaţii, pe cât de naive, pe atât de voluptuoase. Timp de vreo opt zile, trăi o viaţă întreagă, ocupat, dimineaţa, să frământe lutul cu ajutorul căruia izbutea s-o copieze pe Zambinella, în ciuda vălurilor, a fustelor, a corsetelor şi a nodurilor panglicilor care i-o ascundeau. Seara, instalat devreme în loja sa, singur, întins pe o sofa, îşi crea, asemeni unui turc îmbătat cu opium, o fericire la fel de fecundă, la fel de generoasă pe cât şi-o

dorea. Mai întâi, se familiariză treptat cu emoţiile prea vii provocate de cântecul iubitei sale; apoi îşi obişnui ochii să o privească, izbutind, în cele din urmă, s-o admire fără să se mai teamă de explozia oarbei furii care-l cuprinsese în prima zi. Pasiunea sa deveni mai adâncă, pe măsură ce se mai domolea. Altminteri, sălbaticul sculptor nu îngăduia ca singurătatea sa, populată de închipuiri, împodobită de iluziile speranţei şi plină de fericire, să fie tulburată de vreun camarad. Iubea cu atâta forţă şi cu atâta naivitate, încât era stăpânit de inocentele reţineri care ne năpădesc când iubim pentru prima oară. Începând să întrevadă că era momentul să acţioneze, să devină curios, să întrebe unde locuia Zambinella, să afle dacă avea o mamă, un unchi, un tutore, o familie, gândindu-se, în sfârşit, la mijloacele de a o întâlni, de a-i vorbi, îşi simţea inima umflându-se atât de tare în faţa unor acţiuni atât de cutezătoare, încât amâna aceste griji pentru a doua zi, fericit în egală măsură de suferinţele fizice cât şi de plăcerile spirituale.

— Dar, mă întrebă doamna de Rochefide, întrerupându-mă, n-o văd încă nici pe Marianina, nici pe bătrânelul ei.

— Nu vă e gândul decât la el, am exclamat eu nerăbdător, ca un autor căruia i se ratează efectul unei lovituri de teatru. De vreo câteva zile, am reluat eu, după o pauză, Sarrasine îşi făcea apariţia cu atâta regularitate în loja sa, iar privirile lui exprimau atâta iubire, încât pasiunea lui pentru Zambinella ar fi fost pe buzele întregului Paris, dacă aventura aceasta ar fi avut loc aici; dar în Italia, doamnă, la spectacol, fiecare asistă pe spezele-i proprii, cu pasiunile sale, cu un interes sufletesc care exclude spionajul binoclurilor. Şi totuşi, frenezia sculptorului nu putea scăpa mult timp privirilor cântăreţilor şi ale cântăreţelor. Într-o seară, francezul îşi dădu seama că, în culise, se râdea pe seama lui. Ar fi greu de ştiut la ce acte de violenţă ar fi recurs, dacă Zambinella n-ar fi intrat în scenă. Ea aruncă asupra lui Sarrasine una dintre acele ocheade grăitoare

care exprimă adesea mai multe lucruri decât ar vrea femeile. Privirea aceasta fu ca o revelaţie. Sarrasine era iubit! „Şi chiar dacă-i un simplu capriciu”, gândi el, învinuindu-şi de pe acum iubita de prea multă ardoare, „habar n-are cât am s-o subjug eu! Capriciul ei va dura, sper, toată viaţa mea.” În acea clipă, trei bătăi uşoare în uşa lojei sale atraseră atenţia artistului. Deschise. O femeie bătrână intră în mare taină.

— Tinere, zise ea, dacă vrei să fii fericit, fii cu mare băgare de seamă, învăluie-te într-o pelerină, ascunde-ţi ochii sub o pălărie cu boruri largi, apoi, în jurul orei zece seara, să te afli în strada Principală, în faţa hotelului Spaniol.

— Voi veni, răspunse el, punând doi ludovici în mâna aspră a hârcei.

Îşi părăsi loja, după ce îi făcu mai întâi un semn de complicitate Zambinellei, care-şi plecă timid voluptuoasele pleoape ca o femeie fericită că era, în sfârşit, înţeleasă. Alergă apoi spre casă, cu intenţia de a acorda toaletei toate seducţiile pe care ea i le putea conferi. Ieşind din teatru, un necunoscut îl prinse de braţ.

— Fereşte-te, domnule francez, îi spuse el la ureche. E vorba de viaţă şi de moarte. Cardinalul Cicognara îi este protector şi nu ştie de glumă.

Dacă un demon ar fi căscat prăpastia iadului între Sarrasine şi Zambinella, în clipa aceea el ar fi traversat-o dintr-o săritură. Asemenea cailor nemuritori descrişi de Homer, iubirea sculptorului străbătuse într-o clipită spaţii uriaşe.

— Moartea de m-ar aştepta la ieşirea din casă, aş alerga şi mai iute, răspunse el.

— Poverino! exclamă necunoscutul, dispărând.

A vorbi despre pericol în faţa unui îndrăgostit nu-nseamnă oare a-i vinde plăceri? Niciodată lacheul lui Sarrasine nu-şi văzuse stăpânul dichisindu-se cu atâta grijă. Sabia cea mai frumoasă, cadou al lui Bouchardon, funda

dăruită de Clotilde, haina cu paiete, vesta din stofe argintată, tabachera de aur, ceasurile preţioase, totul fu scos din cufere, iar el se împodobi ca o fetişcană ce trebuie să se plimbe prin faţa primului său iubit. La ora stabilită, beat de iubire şi fremătând de speranţă, Sarrasine, cu nasul ascuns sub manta, alergă spre întâlnirea dată de bătrână. Hârca aştepta.

— Aţi cam întârziat, zise ea. Haidem.

Îl purtă pe francez prin mai multe străduţe, apoi se opri înaintea unui palat cu un aspect destul de arătos. Ea bătu. Poarta se deschise. Îl conduse pe Sarrasine printr-un labirint de scări, de galerii şi de încăperi care nu erau luminate decât de razele slabe ale lunii, şi ajunseră repede în faţa unei uşi, prin crăpăturile căreia răzbătea o lumină puternică şi dincolo de care răsunau hohotele vesele ale mai multor voci. Sarrasine rămase vrăjit, când, la un cuvânt al bătrânei, fu admis în acest misterios apartament, şi se trezi într-un salon pe cât de viu luminat, pe atât de somptuos mobilat, în mijlocul căruia trona o masă întinsă, încărcată cu sacrosante butelci, cu vesele sticluţe ale căror faţete roşietice scânteiau. Recunoscu cântăreţii şi cântăreţele de la teatru, amestecaţi cu femei încântătoare, toţi gata să înceapă o orgie de artişti, care nu-l aşteptau decât pe el. Sarrasine îşi înăbuşi un gest de dezamăgire, şi nu-şi pierdu firea. Nădăjduise o odaie slab luminată, iubita lângă un foc aprins, un gelos la doi paşi, moartea şi dragostea, mărturisiri făcute cu glasul stins, inimă lângă inimă, sărutări primejdioase şi feţele atât de apropiate încât părul Zambineilei să-i fi mângâiat tâmplele încărcate de dorinţi, dogorind de fericire.

— Trăiască veselia! exclamă el. *Signori e belle dame*, îngăduiţi-mi să-mi iau mai târziu revanşa şi să-mi exprim recunoştinţa pentru felul în care aţi primit acest biet sculptor.

După ce primi complimentele destul de afectuoase de la majoritatea persoanelor prezente, pe care le cunoştea din

vedere, încercă să se apropie de berjera pe care Zambinella stătea întinsă cu un aer de nonşalanţă. Ah! Cum îi bătu inima când zări un picior micuţ, încălţat cu papucii aceia roşii, care, îngăduiţi-mi s-o spun, doamnă, făcea ca, pe vremuri, piciorul femeilor să fie atât de cochet, atât de voluptuos, încât nu pricep cum bărbaţii puteau să reziste. Ciorapii albi bine întinşi şi cu margini colorate în verde, fustele scurte, papucii cu vârfuri ascuţite şi cu tocuri înalte din epoca domniei lui Ludovic al XV-lea au avut, poate, mărunta lor contribuţie la demoralizarea Europei şi a clerului.

— Măruntă! exclamă marchiza. Chiar n-aţi citit nimic?

— Zambinella, am reluat eu, surâzând, îşi încrucişase în mod neruşinat picioarele agitându-l în joacă pe cel de deasupra, atitudine de ducesă, potrivindu-se de minune cu genul ei de frumuseţe năzuroasă şi plină de o anumită moleşeală îmbietoare. Renunţase la veşmintele de scenă şi avea un corset care contura o talie zveltă şi care punea în evidenţă jupoanele şi o rochie de satin brodată cu flori albastre. Pieptul, căruia o dantelă îi ascundea comorile printr-un lux de cochetărie, strălucea de albeaţă. Coafată cam cum se coafa doamna du Barry, figura ei, deşi împovărată cu o calotă largă, nu părea decât şi mai delicată, iar pudra îi şedea bine. Văzând-o astfel, nu puteai să n-o adori. Ea îi zâmbi graţios sculptorului. Sarrasine, înciudat că nu-i putea vorbi decât de faţă cu martori, se aşeză politicos lângă ea, şi discută despre muzică, lăudând-o pentru uimitoru-i talent; glasul însă îi tremura de iubire, de teamă şi de speranţă.

— De cine te temi? îi zise Vitagliani, cântăreţul cel mai celebru al trupei? Dă-i drumul, aici n-ai niciun rival de temut.

Tenorul zâmbi în tăcere. Zâmbetul acesta se repetă pe buzele tuturor comesenilor, a căror amabilitate conţinea o anume maliţie ascunsă pe care un îndrăgostit nu trebuia s-o observe. Această publicitate fu ca o lovitură de pumnal pe

care Sarrasine o resimţi brusc în inimă. Deşi dotat cu o anume forţă de caracter, şi deşi nimic şi nimeni nu-i puteau influenţa iubirea, încă nu se gândise poate că Zambinella era aproape o curtezană şi că nu-i putea oferi totodată plăcerile pure care fac din iubirea unei tinere un lucru atât de încântător, şi îmbrăţişările focoase prin care o femeie de teatru ştie să vândă comorile pasiunii sale. Reflectă şi se resemnă. Masa fu servită. Sarrasine şi Zambinella se aşezară în modul cel mai firesc unul lângă altul. Până pe la mijlocul festinului, artiştii păstrară o oarecare măsură, şi sculptorul putu discuta cu cântăreaţa. I se păru spirituală, fină; dar ea era de o ignoranţă surprinzătoare şi se dovedi o fiinţă slabă şi superstiţioasă. Fragilitatea trupului i se răsfrângea şi în judecată. Când Vitagliani destupă prima sticlă de şampanie, Sarrasine citi în ochii vecinei sale o spaimă destul de puternică la mica detunătură produsă de degajarea gazului. Tresărirea involuntară a acestei constituţii feminine fu interpretată de îndrăgostitul artist ca semnul unei excesive sensibilităţi. Slăbiciunea aceasta îl incintă pe francez. Câtă dorinţă de ocrotire conţinea iubirea unui bărbat! „Forţa mea îţi va fi ca un scut!” Fraza aceasta nu-i oare scrisă pe fundalul tuturor declaraţiilor de dragoste? Sarrasine, prea pătimaş ca să înşire tot felul de complimente frumoasei italience, era, ca toţi îndrăgostiţii, când grav, când vesel sau dus pe gânduri.

Deşi părea că ascultă comesenii, n-auzea o vorbă din ce spuneau, atât de încântat era că se află lângă ea, că-i atinge mâna, că o serveşte. Plutea într-o bucurie tainică. În ciuda elocvenţei unor priviri reciproce, îl mira rezerva din comportamentul Zambinellei. Fusese într-adevăr prima care începuse să-i apese piciorul şi să-l zgândăre cu maliţiozitatea femeii libere şi îndrăgostite, dar se învăluise brusc în modestia unei fetişcane după ce-l auzise pe Sarrasine relatând o întâmplare care zugrăvea excesiva violenţă a caracterului său. Când supeul deveni o orgie, comesenii începură să cânte, inspiraţi de *perlata* şi *pedro*

ximenes. Dueturi încântătoare, melodii din Calabria, cântece populare spaniole, canţonete napolitane. Beţia se răsfrângea în toate privirile, în muzică, în inimi şi în glasuri. Izbucni brusc o exuberanţă seducătoare, o nepăsare afectuoasă, o blajinitate italienească, cu neputinţă de închipuit pentru aceia care nu cunosc decât reuniunile de la Paris, recepţiile de la Londra sau cluburile de la Viena. Glumele şi declaraţiile de dragoste se încrucişau ca gloanţele unei bătălii, printre râsete, necuviinţe, invocaţii către sfânta Fecioară sau către *al Bambino.* Unul se culcase pe o sofa şi adormise. O tânără asculta o declaraţie fără să ştie că vărsase vinul de Xeres pe faţa de masă. În mijlocul acestui desfrâu, Zambinella, cuprinsă parcă de spaimă, căzu pe gânduri. Refuză să mai bea, mâncând poate cam prea mult; dar plăcerea de a mânca este, se spune, un har la femei. Admirând pudoarea iubitei sale, Sarrasine reflectă adânc asupra viitorului. „Vrea, cu siguranţă, s-o iau de nevastă”, îşi zise el. Apoi se lăsă dus de bucuriile acestei căsătorii. Viaţa întreagă nu i se părea îndeajuns de lungă pentru a secătui sursa de fericire pe care o găsea în adâncul inimii sale. Vitagliani, vecinul său, îi turnă atât de des să bea, încât spre ora trei dimineaţa, fără a fi total ameţit, Sarrasine nu mai putu rezista delirului său. Într-un moment de înflăcărare, luă pe sus această femeie, refugiindu-se într-un fel de budoar care comunica cu salonul şi spre a cărui uşă îşi îndreptase de mai multe ori ochii. Italianca era înarmată cu un pumnal:

— Dacă te apropii, zise ea, voi fi obligată să-ţi înfig arma în piept. Pleacă! M-ai dispreţui. Am prea mult respect pentru caracterul tău ca să cedez astfel. N-aş vrea să decad din sentimentele pe care mi le acorzi.

— Ah! ah! zise Sarrasine, iată un argument slab pentru a stinge o pasiune cât şi pentru a o aţâţa. Să fii oare atât de coruptă, încât, sleită de iubire, să te comporţi ca o tânără curtezană care aţâţă sentimentele pe care le comercializează?

— Dar astăzi e vineri, răspunse ea înspăimântată de violenţa francezului.

Sarrasine, care nu era credincios, începu să râdă. Zambinella sări ca un pui de căprioară şi o zbughi în sala de ospăţ. Când Sarrasine apăru alergând după ea, fu întâmpinat de un râs infernal. O văzu pe Zambinella leşinată pe o sofa. Era livid ă şi ca sleită de efortul teribil pe care-l făcuse. Deşi Sarrasine cunoştea slab italiana, îşi auzi iubita spunându-i încet lui Vitagliani:

— Dar o să mă ucidă!

Această scenă bizară îl tulbură pe sculptor. Îi reveni judecata. Rămase mai întâi imobil, apoi îşi regăsi vorbele, se aşeză lângă iubita sa şi o asigură de respectul ce i-l poartă. Găsi puterea să-şi înşele pasiunea făcându-i acestei femei declaraţiile cele mai exaltate; şi ca să-şi descrie iubirea, desfăşură comorile acestei elocinţe magice, îndatoritor interpret pe care femeile refuză rar să-l creadă. În clipa când primele licăriri ale dimineţii treziră comesenii, o femeie propuse să meargă la Frascati. Toţi aprobară prin aplauze zgomotoase ideea de a-şi petrece ziua în vila Ludovisi. Vitagliani coborî să închirieze trăsuri. Sarrasine avu fericirea s-o conducă pe Zambinella într-un faeton. Cum ieşiră din Roma, veselia, curmată o vreme de luptele pe care fiecare le dusese împotriva somnului, se reaprinse brusc. Bărbaţi şi femei, toţi păreau obişnuiţi cu această viaţă ciudată, cu aceste plăceri continui, cu acest antrenament de artist care face din viaţă o sărbătoare perpetuă unde se râde fără gânduri ascunse. Însoţitoarea sculptorului era singura care părea abătută.

— Eşti bolnavă? o întrebă Sarrasine. Preferi să ne întoarcem acasă la tine?

— Nu-s destul de robustă ca să rezist la toate excesele astea, răspunse ea. Am nevoie de mari menajamente, dar, alături de dumneata, mă simt atât de bine! Dacă nu erai dumneata n-aş fi rămas la supeul acela; o noapte pierdută îmi alungă toată prospeţimea.

— Eşti atât de fragilă! reluă Sarrasine contemplând trăsăturile delicate ale acestei fiinţe fermecătoare.

— Orgiile îmi strică vocea.

— Acum, că am rămas singuri, exclamă artistul, şi pentru că nu mai ai motive să te temi de înflăcărarea pasiunii mele, spune-mi că mă iubeşti.

— Pentru ce? răspunse ea. La ce bun? Ţi-am părut drăguţă. Dar dumneata eşti francez şi sentimentul dumitale va trece. Ah! Nu m-ai iubi cum aş vrea eu să fiu iubită.

— Cum?

— Fără intenţia unei pasiuni vulgare, la modul pur. Urăsc bărbaţii, mai mult, poate, decât urăsc femeile.

Simt nevoia să mă refugiez în prietenie. Lumea este pustie pentru mine. Sunt o fiinţă blestemată, condamnată să înţeleg fericirea, să o simt, să o doresc, şi, ca atâţia alţii, forţată să o văd că mă ocoleşte la fiece pas. Ţine minte, domnule, că nu te-aş fi înşelat. Îţi interzic să mă iubeşti, îţi pot fi un prieten devotat căci îţi admir forţa şi caracterul. Am nevoie de un frate, de un protector. Fii toate astea pentru mine, dar nimic mai mult.

— Să nu te iubesc! exclamă Sarrasine. Dar scumpa mea, tu eşti viaţa mea, fericirea mea!

— Dacă ţi-aş spune un cuvânt, m-ai respinge îngrozit.

— Cochetării! Nimic nu mă poate îngrozi. Spune-mi că mă vei costa viitorul, că în două luni voi muri, că voi fi sortit iadului doar pentru un simplu sărut.

O îmbrăţişă în ciuda eforturilor făcute de Zambinella pentru a se sustrage de la acest sărut pătimaş.

— Spune-mi că eşti un demon, că-ţi trebuie averea mea, numele meu, celebritatea mea! Vrei să nu mai fiu sculptor? Vorbeşte.

— Dacă n-aş fi femeie? întrebă timid Zambinella, cu un glas argintat şi dulce.

— Bună glumă! exclamă Sarrasine. Crezi că poţi înşela ochiul unui artist? Dar ce-am făcut eu timp de zece zile decât să-ţi sorb, să-ţi pătrund, să-ţi admir perfecţiunile?

Numai o femeie poate avea acest braţ rotund şi moale, aceste contururi elegante. Ah! Vrei complimente!

Ea zâmbi trist şi zise murmurând:

— Fatală frumuseţe!

Şi-şi ridică ochii spre cer. În clipa aceea, privirea ei avu un fel de expresie de groază atât de puternică, atât de vie, încât Sarrasine tresări.

— Domnule francez, reluă ea, uită pentru totdeauna clipa aceasta de nebunie. Te stimez; dar în ceea ce priveşte iubirea, să nu mă întrebi; sentimentul acesta este înăbuşit în sufletul meu. Eu n-am suflet! exclamă ea plângând. Teatrul unde m-aţi văzut, aplauzele, muzica, gloria la care am fost condamnată – asta-i viaţa mea, n-am alta. Peste câteva ore nu mă vei mai vedea cu aceiaşi ochi, femeia pe care o iubiţi va fi moartă.

Sculptorul nu răspunse. O furie surdă îi apăsa pieptul. Nu putea decât să privească femeia aceasta extraordinară cu ochi înflăcăraţi care dogoreau. Glasul stins, atitudinea, manierele şi gesturile Zambinellei marcate de tristeţe, de melancolie, de descurajare, trezeau în sufletul lui tot jarul pasiunii. Fiecare vorbă era un imbold. În acest moment ajunseseră la Frascati. Când artistul întinse mâna spre iubită ca s-o ajute să coboare, o simţi tremurând.

— Ce ţi s-a întâmplat? Mă faci să-mi doresc moartea, exclamă el văzând-o pălind, dacă ai cea mai mică durere a cărei cauză, chiar inocentă, să fi fost eu.

— Un şarpe! zise ea, şi-i arătă o năpârcă alunecând de-a lungul unui şanţ. Mi-e frică de animalele astea scârboase.

Sarrasine strivi capul năpârcii cu talpa pantofului.

— Cum de-ai avut atâta curaj! reluă Zambinella contemplând cu o spaimă vădită reptila ucisă.

— Ei, bine! zise artistul, zâmbind, mai ai curajul să pretinzi că nu eşti femeie?

Îşi întâlniră tovarăşii şi se plimbară prin pădurile vilei Ludovisi, care aparţinea atunci cardinalului Cicognara. Această dimineaţă se scurse prea repede pentru

îndrăgostitul sculptor, dar ea fu umplută de o mulţime de întâmplări care-i dezvăluiră cochetăria, slăbiciunea, răsfăţul acestei fiinţe blânde şi fără vigoare. Era femeia cu spaimele ei neaşteptate, cu nazurile ei nejustificate, cu neliniştile ei instinctive, cu îndrăznelile ei fără motiv, cu sfidările ei şi cu delicioasa ei fineţe afectivă. La un moment dat, aventurându-se spre câmpie, micul grup de voioşi cântăreţi văzu în depărtare câţiva bărbaţi înarmaţi până-n dinţi, şi ale căror haine n-aveau nimic liniştitor. La anunţul: „Vin hoţii”, fiecare grăbi pasul ca să se adăpostească în incinta vilei cardinalului. În acest moment critic, Sarrasine, văzând paloarea Zambinellei, înţelese că ea nu mai avea destulă putere să meargă; o luă în braţe şi o purtă aşa un timp, alergând. Când se apropie de o vie învecinată, o lăsă jos.

— Explică-mi, zise el, cum se face că slăbiciunea aceasta care, la oricare altă femeie, mi-ar apărea respingătoare, mi-ar displace, şi a cărei oricât de mică dovadă ar fi de ajuns aproape să-mi alunge iubirea, la dumneata îmi place, mă farmecă? Ah! Cât te iubesc, reluă el. Toate defectele, spaimele, micimile dumitale te fac parcă şi mai plăcută. Simt că aş uri o femeie puternică, o Sapho îndrăzneaţă, plină de energie, de pasiune. Ah! Plăpândă şi dulce făptură!

Cum ai putea fi altfel? Acest glas îngeresc, acest glas delicat, ar fi fost un nonsens dacă ar fi izvorât din alt trup decât al tău.

— Nu-ţi pot da nicio speranţă, zise ea. Nu-mi mai vorbi astfel, deoarece toţi vor râde de dumneata, îmi este imposibil să-ţi interzic să vii la teatru; dar dacă mă iubeşti sau dacă eşti înţelept, n-ai să mai vii acolo. Ascultă, domnule, zise ea cu glas grav.

— Ah! taci, exclamă artistul vrăjit. Obstacolele aprind mai tare iubirea în inima mea.

Zambinella rămase într-o atitudine graţioasă şi modestă; dar tăcu, de parcă un gând teribil i-ar fi dezvăluit vreo nenorocire. Când trebuiră să se întoarcă la Roma, ea urcă într-o berlină de patru locuri, ordonându-i sculptorului, cu

un aer de cruzime imperioasă, să se înapoieze singur cu faetonul. În timpul drumului, Sarrasine hotărî s-o răpească pe Zambinella. Restul zilei şi-l petrecu făcându-şi planuri, unul mai extravagant decât altul. Odată cu seara, în clipa când ieşi din casă să întrebe câteva persoane unde se afla palatul locuit de iubita sa, întâlni un camarad în pragul uşii.

— Dragă, îi spuse acesta din urmă, m-a însărcinat ambasadorul nostru să te invit astă-seară la el, şi când vei afla că Zambinella va fi acolo…

— Zambinella! exclamă Sarrasine în delir, auzind acest nume, sunt nebun după ea!

— Eşti la fel ca toată lumea, îi răspunse camaradul.

— Dar dacă-mi sunteţi prieteni, tu, Vien, Lauterbourg şi Allegrain, aţi veni să-mi daţi o mână de ajutor după festivitate, zise Sarrasine.

— Sper că nu vrei să-l omoram pe cardinal sau…

— Nu, nu, zise Sarrasine, nu vă cer un lucru pe care nişte oameni cinstiţi nu l-ar putea face.

În scurt timp, sculptorul rândui totul pentru reuşita întreprinderii sale. Sosi printre ultimii la ambasador, dar veni într-o trăsură de piaţă trasă de cai viguroşi mânaţi de unul dintre cei mai întreprinzători *vetturini* din Roma. Palatul ambasadorului era plin de lume, şi nu fără oarecare greutate, sculptorul, străin tuturor asistenţilor, izbuti să intre în salonul unde, în acea clipă, Zambinella cânta.

— Cu siguranţă, din stimă pentru cardinali, pentru episcopi şi pentru abaţii care sunt aici, întrebă Sarrasine, s-a îmbrăcat ea în bărbat, are părul creţ şi o sabie la brâu?

— Ea? Care ea? răspunse bătrânul nobil căruia i se adresase Sarrasine.

— Zambinella.

— Zambinella? reluă prinţul roman. Vă bateţi joc de mine? De unde veniţi? Aţi văzut dumneavoastră vreo femeie pe scenele teatrelor din Roma? Şi nu ştiţi ce fel de creaturi interpretează rolurile de femeie în Statele papei? Eu, domnule, l-am dotat pe Zambinella cu vocea sa. Am plătit

totul ştrengarului ăstuia, chiar şi pe profesorul său de canto. Ei, bine! este atât de puţin recunoscător pentru serviciile pe care i le-am adus încât n-a mai vrut niciodată să-mi calce pragul casei. Iar acum, dacă are succes, mi-l datorează în întregime.

Prinţul Chigi putea vorbi, cu siguranţă, mult şi bine, Sarrasine nu-l asculta. Un cumplit adevăr îi pătrunsese în suflet. Era lovit ca de un trăsnet. Stătea imobil, cu ochii pironiţi pe pretinsul cântăreţ. Privirea lui înflăcărată avu un fel de influenţă magnetică asupra lui Zambinella, deoarece *musico* îşi întoarse brusc capul spre Sarrasine şi atunci vocea lui cerească se alteră. Începu să tremure! Un murmur involuntar, neînţeles de adunarea pe care-o ţinea ca lipită de buzele lui, sfârşi prin a-l zăpăci; se aşează şi-şi întrerupse aria. Cardinalul Cicognara, care pândise cu colţul ochilor direcţia spre care se îndreptase privirea protejatului său, îl zări pe francez; se aplecă spre unul dintre aghiotanţii săi ecleziastici şi păru că întreabă de numele sculptorului. Când obţinu răspunsul aşteptat, se uită cu multă atenţie la artist şi dădu ordine unui abate, care dispăru repede. Între timp, Zambinella, revenindu-şi, reluă bucata pe care o întrerupsese într-un mod atât de capricios; dar o execută prost şi refuză, în ciuda tuturor insistenţelor care i se făcură, să cânte altceva. Era pentru prima oară când făcea uz de acest despotism capricios care, mai târziu, nu l-a făcut mai puţin celebru decât talentul şi uriaşa lui avere, datorată, se zice, nu mai puţin vocii cât frumuseţii sale.

— Este femeie, zise Sarrasine, crezându-se singur. Cu siguranţă povestea asta ascunde un şiretlic. Cardinalul Cicognara îl înşală pe papă şi întreaga Romă!

Sculptorul ieşi îndată din salon, îşi adună prietenii şi îi aşează la pândă în Curtea palatului. Când Zambinella se asigură de plecarea lui Sarrasine, păru să-şi recâştige un oarecare calm. Spre miezul nopţii, după ce rătăcise prin saloane, ca unul care-şi caută un duşman, *musico* părăsi

adunarea. În clipa când ieşea pe uşa palatului, fu înhăţat de câţiva bărbaţi care îi puseră un căluş în gură şi îl vârâră în trăsura închiriată de Sarrasine. Îngheţat de groază, Zambinella rămase într-un colţ, fără să îndrăznească să facă o mişcare. Vedea în faţa lui figura cumplită a artistului care păstra o tăcere de moarte. Drumul fu scurt. Zambinella, răpit de Sarrasine, se trezi curând într-un atelier întunecat şi pustiu. Cântăreţul, pe jumătate mort, rămase pe un scaun, fară să îndrăznească să privească statuia unei femei, în care îşi recunoscu trăsăturile. Nu scoase o vorbă, dar dinţii îi clănţăneau. Era îngrozit. Sarrasine se plimba cu paşi mari. Deodată, se opri în faţa Zambinellei.

— Spune-mi adevărul, întrebă el cu un glas stins şi alterat. Eşti femeie? Cardinalul Cicognara…

Zambinella căzu în genunchi şi nu răspunse decât printr-o plecare a capului.

— Ah! Eşti femeie, exclamă artistul în delir; deoarece chiar şi un…

Nu-şi termină vorba.

— Nu, reluă apoi, *el* n-ar fi atât de josnic.

— Ah! Nu mă ucide! strigă Zambinella, izbucnind în lacrimi. N-am acceptat să te înşel decât pentru a face pe placul colegilor mei, care voiau să râdă.

— Să râdă! răspunse pictorul cu o voce răsunând ca un tunet. Să râdă! Să râdă! Ai cutezat să-ţi baţi joc de dragostea unui bărbat, tu?

— Vai, iertare! zise Zambinella.

— Ar trebui să te ucid! strigă Sarrasine trăgându-şi sabia cu o mişcare plină de violenţă. Dar, reluă el, cu un dispreţ rece, scormonindu-ţi fiinţa cu un pumnal, voi găsi oare un sentiment pe care să-l înăbuş, o răzbunare pe care s-o satisfac? Nu eşti nimic. Bărbat sau femeie, te voi ucide! Dar…

Sarrasine făcu un gest de dezgust, care-l obligă să-şi întoarcă ochii şi atunci văzu statuia.

— Să fie o iluzie! exclamă el.

Apoi, uitându-se spre Zambinella, zise:

— O inimă de femeie era pentru mine un adăpost, o patrie. Ai surori care să-ţi semene? Nu. Ei, bine, mori! Ba nu, vei trăi. A-ţi lăsa viaţa, nu-nseamnă oare a te hărăzi unui lucru mai rău decât moartea? Nu regret nici sângele meu, nici viaţa mea, ci viitorul şi soarta sufletului meu. Mâna ta plăpândă mi-a distrus fericirea. Ce speranţe ţi-aş putea oare răpi în schimbul tuturora pe care tu mi le-ai năruit? M-ai înjosit ca pe tine. A iubi, a fi iubit! Vor fi de aici înainte vorbe golite de sens pentru mine, ca şi pentru tine. Mereu văzând o femeie reală mă voi gândi la această femeie imaginară. El arătă statuia cu un gest deznădăjduit: Voi păstra mereu în amintire o harpie divină care vine să-şi înfigă ghearele în toate sentimentele mele bărbăteşti şi care va însemna toate celelalte femei cu pecetea imperfecţiunii! Monstru! Tu care nu poţi da viaţă la nimic, mi-ai pustiit universul de toate femeile.

Sarrasine se aşează în faţa cântăreţului îngrozit. Două lacrimi grele căzură din ochii lui uscaţi, se rostogoliră de-a lungul obrajilor săi viguroşi şi căzură pe podea: două lacrimi de furie, două lacrimi aspre şi fierbinţi.

— Am terminat cu iubirea! Sunt mort pentru orice plăcere, pentru orice emoţie omenească. Spunând aceste cuvinte, luă un ciocan şi-l azvârli spre statuie cu o forţă atât de neobişnuită, încât n-o nimeri. Crezu că distrusese acest monument al nebuniei sale, şi atunci apucă sabia învârtind-o în aer pentru a ucide cântăreţul. Zambinella scoase nişte strigăte ascuţite. În acea clipă trei bărbaţi intrară şi sculptorul căzu brusc, străpuns de trei lovituri de stilet.

— Din partea cardinalului Cicognara, zise unul dintre ei.

— E o binefacere demnă de un creştin, răspunse francezul, dându-şi sufletul.

Sumbrii emisari îl informară pe Zambinella despre neliniştea protectorului său care aştepta la intrare, într-o trăsură închisă, ca să-l poată lua de îndată ce va fi salvat.

— Dar, mă întrebă doamna de Rochefide, ce legătură există între povestea aceasta şi bătrânelul pe care noi l-am văzut în casa familiei Lanty?

— Doamnă, cardinalul Cicognara a pus stăpânire pe statuia Zambinellei şi a dispus să fie executată în marmură; ea se află acum la muzeul Albani. În anul 1791, familia Lanty a regăsit-o şi l-a rugat pe Vien s-o copieze. Tabloul care vi l-a arătat pe Zambinella la douăzeci de ani, o clipă după ce îl văzuseşi centenar, a slujit mai târziu pentru Endimion al lui Girodet, model pe care l-ai recunoscut în Adonis.

— Dar acest, sau această Zambinella?

— Nu poate fi, doamnă, decât fratele bunicului Marianinei. Cred că înţelegeţi acum de ce doamna de Lanty se străduia să ascundă sursa unei averi provenind…

— Destul! zise ea privindu-mă cu o expresie categorică.

O clipă rămaserăm amândoi cufundaţi în cea mai profundă tăcere.

— Ei, bine? o întreb eu.

— Ah! exclamă ea ridicându-se şi plimbându-se cu paşi mari prin odaie.

Veni să mă privească, şi-mi spuse cu un glas alterat:

— M-aţi dezgustat de viaţă şi de pasiuni pentru mult timp. Lăsând monstrul la o parte, toate sentimentele umane nu sfârşesc, oare, la fel, prin cumplite decepţii? Mame, copiii ne ucid prin proasta lor comportare, sau prin indiferenţa lor. Soţii, suntem înşelate. Iubite, suntem părăsite, abandonate. Prietenia! Există oare? Mâine mă voi călugări dacă n-am să pot rămâne ca o stâncă inaccesibilă în mijlocul furtunilor vieţii. Dacă viitorul creştinului este tot o iluzie, cel puţin ea nu dispare decât după moarte. Lăsaţi-mă singură.

— Ah! îi spun eu, ştiţi să pedepsiţi.

— N-am dreptate?

— Nu, am răspuns eu cu un fel de curaj. Încheind această poveste, destul de cunoscută în Italia, vă pot oferi o înaltă

idee despre progresele făcute de civilizaţia actuală. Epoca noastră nu mai produce astfel de fiinţe nefericite.

— Parisul, zise ea, este un pământ ospitalier: el adună totul – şi averile ruşinoase şi averile însângerate. Crima şi nelegiuirea au drept de azil; îşi găsesc afinităţi. Doar virtutea nu are aici altare. Da, sufletele curate îşi au patria în ceruri! Nimeni nu mă va fi cunoscut! Sunt mândră de asta.

Şi marchiza rămase pe gânduri.

Paris, noiembrie 1830